

Əlizadə Aytəkin

ALLEQORIYA ANTIUTOPIK ROMANDA BƏDİİ ESTETİK VASİTƏ KİMİ
(Corc Oruellin "Heyvanistan" romanı əsasında)

XIX əsrin nikbin əhval-ruhiyyəli insanının yerini XX əsrin əvvəllərində bədbinləşmiş insan tutmağa başlayır, xoşbəxt gələcəyə inam zəifləyir. Modern insanın nihilist mövqeyində utopik düşüncənin yerini antiutopik düşüncə əvəzləyir. İki dünya müharibəsindən, ideoloji savaqlardan yorğun düşmüş insanın gələcək arayışında utopiyanın əksi olan dünya modelləri boy göstərməyə başlayır. "Keçən əsrin 60-cı illərində isə, SSRİ ərazisində və ingilis dilli ölkələrdə antiutopiya və distopiya terminlərinin istifadə arealı genişləndi. Bəzi yanaşmalar onların fərqlərini izah etməyə çalışdılar. Belə ki, distopiya bir növ aqlın və rasionallığın xeyir qüvvələr üzərindəki qələbəsi, utopiyaya qarşı tamam antitezdir, antiutopiya isə sadəcə daha çox azadlıq dərəcələri təqdim edən utopik prinsiplərin inkarıdır." Dünya ədəbiyyatında antiutopik roman nümunələrinin sayı kifayət qədər çoxdur. Onu qeyd etmək lazımdır ki, hər bir yazıçı antiutopik dünya modeli qurarkən müxtəlif bədii priyomlardan və üsullardan istifadə edir, özünəməxsus çalarlar yaradır. Dünya antiutopik nəsrinin əsas simalarından biri də Corc Oruelldir.

Əsl adı Erix Artur Bleyer olan Corc Oruell (George Orwell) 1903-cü ildə Hindistanın Benqal əyalətində ingilis-hind ailəsində dünyaya göz açmışdır. Anası ilə İngiltərəyə köçmüş, ömrünün bir neçə ilini burada keçirmişdir. Britaniya İmperiya polisinin tərkibində xidmət etsə də, sonralar dövlət xidmətindən ayrılmış və yolunu ədəbiyyat istiqamətində cızmışdır. 1950-ci il yanvarın 21-də səhər saatlarında ağciyərində arteriyal partlaması nəticəsində dünyaya gözlərini həmişəlik yummuşdur. "Edam" (1931), "Paris və Londonda qara qəpiksiz" (1933), "Birma günləri" (1934), "Fil ovu" (1936) kitabları yazıcının Birma və Parisdə olarkən qarşılaşdığı situasiyaları özündə əks etdirir. Artıq "Paris və Londonda qara qəpiksiz" romanından başlayaraq Bleyer "Corc Oruell" təxəllüsü ilə əsərlərini çap etdirməyə başlayır. Bundan əlavə "Keşişin qızı" (1935) "Yaşasın Fikus!" (1936) "Uiqan körpüsü yolu" (1937), "Katalonyaya məhəbbətlə" (1938), "Boğuluram" (1939), "Heyvanistan" (1945), "1984" (1949) və s. əsərlərin müəllifidir.

"Heyvanistan" siyasi həvə tərzində yazılmış alleqorik əsərdir. Janrı hələ də tam olaraq dəqiqləşdirilməmişdir. Elə yazıldığı ildə, yəni 1945-ci ildə ilk dəfə çap olunmuşdur. Burada əsər "sehirli nağıl", ABŞ nəşrində isə "roman" adlandırılmışdır. Azərbaycan dilinə Vilayət Quliyev tərəfindən tərcümə olunmuş, 2011 və 2013-cü illərdə Qanun nəşriyyatı tərəfindən çap olunmuşdur. V. Quliyev isə əsəri povest adlandırmağı daha məqsədə uyğun saymışdır.

C.Oruell SSRİ və Nasist Almaniyası kimi totalitar rejimləri gülüşlə tənqid edir. Burdakı gülüş mahiyyət etibarını ilə kəskinliyi ilə fərqlənir. Bu gülüş öldürücü, ifşa edici xüsusiyyətə malikdir. Yumordan çox sarkazm üstünlük təşkil edir. Yazıçı heyvanları şəxsləndirir. Bunun üçün alleqoriyadan istifadə edir. Alleqoriya - məcazi ifadə üsullərindən biri, hər hansı bir mücərrəd fikrin, anlayışın konkret predmet və ya hadisənin köməyi ilə təsvir edilməsidir. Alleqoriyadan təmsil və nağıllarda, ümumiyyətlə, satirik əsərlərdə geniş istifadə edilir [7]. Yazıçı bu əsərdə alleqoriya vasitəsilə gerçəkliyi əks etdirir, gerçək insanların prototiplərini yaradır. Amma bu prototipləri yaradarkən seçdiyi heyvanların indiyə qədər ədəbiyyatda daşdığı alleqorik məzmun əsəri anlamağımıza kömək edir. Əsərdə ən çox adı keçən heyvanlar donuz, qarğa və itlərdir. Bu obrazlar da Stalin, Lenin və K.Marksin alleqorik surətləridir.

Mayorun yuxuda oxuduğu "İngiltərənin heyvanları" mahnısının yalnız donuzlar və itlər həm melodiyasını, həm də sözlərini öyrənmişdilər. Elə buradan da oxucu onların gələcəkdə iti zəhin və təfəkkürləri ilə fermanın tarixində necə rol oynayacağına dair öncədən fikrə sahib olur. Əsər "Malikanə" fermasının sahibi Mister Consun gecə toyuq damının qapısını bağlaması ilə başlayır. Yataq otağına keçib işığı söndürdükdən sonra fermada heyvanlar arasında çaxnaşma düşür. Səbəb isə Mayor adlı qoca donuzun qəribə yuxu görməsi və bütün heyvanları anbara çağırmasıdır. Beləcə sıra ilə anbara heyvanlar daxil olduqca onlar haqqında qısa məlumatlar əldə edirik. İlk olaraq üç köpək Blyubell, Cessi, Pinçer, daha sonra donuzlar, toyuqlar, göyərçinlər, qoyunlar, inəklər, qoşqu atları (Bokser və Klover), ağ keçi (Müriel), uzunqulaq (Bencamin), ördəklər, ağ madyan (Molli), ən sonda isə pişik içəri daxil olub yerini tutur. "Arxa qapıda, payanın üstündə mürgü döyən əl qarğası Moiseydən başqa bütün heyvanlar yığışmışdı." [6.322] Moisey Consun sevimlisi, eyni zamanda qeybətmişkünü və ağıllı danışmağı bacaran idi. Ortodoks rus kilsəsinin cənnəti vəd etdiyi kimi, o da "Noğul" adlı möcüzəvi ölkədən danışır.

Qoca Mayorun timsalında yazıçı bir növ öz vəsiyyətini edir. Deyə bilirik ki, Mayorun monoloqunun arxasında Oruellin mübarizə səsi gizlənilir. "Yoldaşlar, mən sizi Üsyana səsləyirəm. Bilmirəm bu Üsyan nə vaxt olacaq - bir həftə sonra, yoxsa yüz il sonra?!.. Bu fikri əsla yadınızdan çıxarmayın, yoldaşlar! Həyatınızın sonuncu saatına qədər onun gerçəkləşməsi üçün çalışın. Bir də hamınıza vəsiyyətim budur, dediklərimi özünüzdən sonra gələnlərə də çatdırın. Qoy gələcək nəsillər tam qələbə qazanılana kimi mübarizəni davam etdirdirsinlər." [6.324] Qeyd edək ki, Mayorun daşdığı alleqorik yükü araşdıran tədqiqatçılar arasında da mübahisəli fikirlər vardır. Bir qismi onu K.Marksla əlaqələndirirsə, digər qismi isə Leninlə bağlı olduğu fikirlərini irəli sürürlər.

Əsərin əvvəlində Mayor siçovul və adadovşanları kimi vəhşi heyvanların onların dostu, yoxsa düşməni olması ilə bağlı səsvərmə keçirir. Səs vermə zamanı üç itlə bir pişik qərarın əleyhinə səs verir. Sonda məlum olur ki, pişik həm lehinə, həm də əleyhinə səs vermişdir. Süjetin gedişində iş zamanı pişiyin ortadan yox olduğunun da şahidi oluruq. Dünya ədəbiyyatında mövcud olan pişik obrazlarına nəzər yetirdikdə şahid olduğumuz aşağıdakı hallar yazıcının pişiklə bağlı mövqeyini anlamağa oxucuya kömək olur. Belə ki, Mixail Bulqakov "Master və Marqarita" əsərində arxa ayaqları üzərində gəzən, tapança gəzdirən, anormal böyüklükdə qara bir pişik obrazı yaratmış, onun zalım və əxlaqsız xüsusiyyətlərini oxucunun diqqətinə çatdırmışdır. Həmçinin T. S. Eliotun "Old Possum's Book of Practical Cats" kitabında da pişik qarışıq, lakin sevimli bir obraz kimi verilir. Burda da pişiklərin xarakterində olan ikilik özünü göstərir.

Usyanla bağlı təşkilatı işlər və heyvanları maarifləndirmək istiqamətində tədbir görmək "diqqətə layiq əqli qabiliyyətləri hamı tərəfindən etiraf olunan" donuzların üzərinə düşmüşdü. Bu işdə ətli, canlı qəddar görünüşlü, nüfuzlu, çox danışmaqla arası olmayan Napoleon və xarakterinin canlılığı, alovlu nitqləri, çətin vəziyyətlərdə çıxış yolu tapması ilə seçilən Snouboll xüsusilə fərqlənirdi. Bununla yanaşı yazıçı balaca gənc Çığırğanı natiq kimi təsvir edir. Qeyd edir ki, onun əlində qaranı ağa çevirmək heçnədir. Beləcə yazıçı Çığırğanın gələcək fəaliyyəti ilə bağlı oxucunu xəbərdar edir, ona yol göstərir.

Donuzların ən sədaqətli davamçıları Bokserlə Klover idi. Onlar sərbəst fikir söyləməyə çətinlik çəkir, lakin donuzları rəhbər kimi qəbul edib, heyvanlar arasında təbliğat işləri aparırdılar. Lakin əsərin sonlarına yaxın yazıçı Bokserin aqibətini təsvir edərək, öz talelərini həll edə bilməyən, etiraz bildirməyi ağıllarının ucundan keçirməyənlərə gələcəklərini güzgü kimi əks etdirir.

Romandakı bu atlar (Bokser, Klover) və ağ madyan Molli aşağı, orta, yuxarı təbəqəni təmsil edirdilər. Molli rus aristokratiyasını təmsil edir. Bu səbəbdən mövcud şəraitə dözməyib qaçmağı üstün tutur. Ümumiyyətlə atlar rəngindən asılı olaraq məhv olmağın yaxud qələbənin simvoludur. Məsələn ağ at işığın, canlılığın, dirilməni təmsil edir. Bəzən atlar günəşə, aya və suya işarə edir. At yer və göy arasındakı vasitəçi kimi çıxış edir, eyni zamanda güc, lütf, gözəllik, zadəganlıq, gücü və azadlığı simvollaşdırır. Ç. Aytmatov "Əlvida, Gülsarı" əsərində yazır: "Sən əla at idin, Gülsarı. Sən mənim dostum idin, Gülsarı. Sən özünlə mənim həyatımın ən yaxşı illərini aparırsan, Gülsarı." [2.492] Bununla da atların əslində sahiblərinə qarşı nə qədər sədaqətli olduğunu və ədəbiyyatda at obrazının hansı mövqeydə işləndiyinin bir daha şahidi oluruq.

"Malikanə" fermasının heyvanları sahibləri olan mister Consdan narazılıqlarının nəticəsi olaraq Qoca Mayor ləqəbli donuzun yuxusundan sonra baş qaldırır, üsyan çıxarmağı bacarırlar. Lakin planları həyata keçməmiş yaşlı donuz dünyasını dəyişir və heyvanlar lidersiz qalırlar. Nəticədə Napoleon adlı donuzu özlərinə başçı seçirlər, bir sıra qanunlar qəbul edirlər, əsla insanlar kimi olmayacaqlarına və başqabir heyvan öldürməyəcəklərinə, insanların yaşadığı yerlərdə yaşamayacaqlarına və onlar kimi geyinməyəcəklərinə qərar verirlər. Məzmunu günü-gündən donuzların xeyrinə dəyişilən Yeddi Prinsip xalqa deyil, hakimiyyətə xidmət edən sovet qanunlarına və konstitusiyasına işarədir.

Antiutopik cəmiyyəti səciyləndirən əsas faktorlardan biri də özünəməxsus cəmiyyət və qurumların yaradılmasıdır: toyuqlar üçün "Yumurta İstehsalı Komitəsi", inəklər üçün "Təmiz Quyuqlar Cəmiyyəti", siçovullar və adovşanları ilə tərbiyəvi iş aparmaq üçün "Vəhşi Yoldaşların Yenidən Maarifləndirilməsi Komitəsi", qoyunların yunlarını çirk və pıtraqdan qorumaları üçün "Ağ Yun Hərəkatı" və s. Bu qurumların məqsədi gözdən pərdə asmaq, törətdikləri haqsızlıq və cinayətləri ört basdır etməkdir. İlk baxışdan da gördüyü kimi yaradılan komitələr "xalqı təmsil edən kütlə"ni düşünərək ərsəyə gətirilməmişdir. Məlumdur, keçmiş SSRİ-də baş verə biləcək antibolşevik çıxışların "ən kəskin inqilabi tədbirlərlə" qarşısını almaq üçün xüsusi təşkilatlar yaradılırdı, bunlar həbs və əmlak müsadirəsi, cinayətkar elementlərin sürgünü, qida məhsullarından məhrum etmə, xalq düşmənlərinin siyahılarının çap edilməsi kimi məsələlərə baxırdılar. Oruellin romanında da bu qurumların məqsədi gözdən pərdə asmaq, törətdikləri haqsızlıq və cinayətləri ört basdır etməkdir. Hər şey yolunda getsə də sonralar vəziyyət dəyişir. Oxumağı öyrənən Snouboll digər heyvanlara da bunu öyrədir, gözlərini açmağa çalışır. Təbii ki, bu Napoleonun işinə yaramır və tez bir zamanda Snoubollu aradan götürür, bütün heyvanları da ona qarşı edir. Yerdə qalan heyvanların da gözünün odunu almaq üçün xüsusi köpəklər yetişdirir. Fermada baş verən istənilən problemdə, fəlakətdə Snoubollu günahlandırır.

Malikanədə "yel dəyirmanı" məsələsi və yenidənqurma ilə bağlı bir sıra ciddi dəyişiklər atılması ilə bağlı fikirlər irəli sürülür, ciddi addımlar atılırdı. Bir sözlə heyvanlara "gözəl gələcək" vəd edilirdi. Antiutopik dövlət utopik cəmiyyət xülyasında idi. Snouboll heyvanları inandırmağa çalışırdı ki, vaxt gələcək, heyvanların əvəzinə bütün işləri maşınlar görəcək, ferma sakinləri isə istirahət edəcək, kitab oxuyub vaxtlarını xoş və səmərəli keçirəcəklər. Beləcə o, layihələr hazırlayıb, hazırlıqlar görürdü. Lakin Napoleon başdan bu layihəyə qarşı çıxıb biganə və nifrətlə yanaşırdı. Nəticə olaraq heyvanlar 2 yerə ayrılışdılar: "Bir qismi "Snoubolla və üç günlük iş həftəsinə səs verin", digərləri isə "Napaleona və dolu axurlara səs verin!" şüarı ilə çıxış edirdilər. Dəstələrin heç birinə qoşulmayan yeganə heyvan Bencamin idi. O, nə məhsul bolluğu yaradıcılığına, nə də dəyirmanın heyvanların əməyini yüngülləşdirəcəyinə inanırdı. Deyirdi ki, dəyirman oldu-olmadı, həyat öz axarı ilə davam edəcək. Yəni vəziyyət get-gedə korlanacaq. Əsərin ilk səhifələrindən yazıçının Bencaminlə bağlı verdiyi məlumatlardan sonra oxucu artıq onun bu davranışlarına təəccüblənmiş, xarakterinin açıldığına şahid olur. Bencamin üsyanla bağlı, yaxud Consun qovulmasına dair danışır. Bu barədə sual verildə isə "Eşşəklərin ömrü uzun olur. Hələ heç biriniz ölü eşşək görməmişiz" deyir. Belə qənaətə gəlmək olar ki, o, tərəfsiz durmaqla əslində özünü bir növ kənar tutub mühafizə edir. Çünki gələcəyi proqnoz edə bilir, əks hərəkət edəcəyi zaman başına gələcəklərini isə hər şeydən yaxşı bilir, başa düşür. Lakin ferma sakinləri onun bu uzaqgörənliyini anlamır.

Antiutopik dövlət modeli üzükürsə, onun qaşı mühafizə orqanlarıdır. Bu cür cəmiyyətlərdə xüsusi təlimlə yetişdirilmiş sözü gedən orqanlara çalışan şəxslər dövlət idarəçilərinin görün gözü, eşidən qulağı, öldürən (sağ) əli olurlar. Burada ("Heyvanistan" romanında) da yenə tanış mənzərənin şahidi oluruq. Belə ki, Cessi ilə Blyubel 9 kiçik dünyaya gətirir. Lakin bir müddət sonra Napoleon kiçikləri anasından ayırır, təlim-tərbiyələri ilə özünün məşğul olacağını qeyd edir. İş o həddə çatır ki, bir müddət sonra kiçiklərin varlığı unudulur. Lakin vaxt, vədə yetişir. O kiçiklər artıq vəzifələri üçün tam yetişmiş və budur, ilk tapşırıqlarını böyük "məharətlə" yerinə yetirirlər. Məşvərət şurasının yığıncağında dəyirman tikintisi ilə bağlı odlu-alov çıxış edən Snoubollun səsvərmədə qalib olduğunu görəndə Napoleon yetişdirdiyi qəzəbli itlərin gücündən ilk dəfə istifadə edir. Nəticə olaraq Snouboll fermadan qovulur. Hər şey bundan sonra başlayır... Napoleonun qərarı ilə artıq iclaslar keçirilməyəcək. Ferma ilə bağlı bütün məsələlər onun rəhbərliyi altında donuzlardan ibarət komissiya tərəfindən həll edilib, sonradan qəbul olunmuş qərarlar hər kəsə elan

olunacaq. Bununla da ferma sakinlərinin öz taleləri və ferma ilə bağlı məsələlərdə iştirak etmək hüququ əllərindən alındı. Fikir azadlığının sonu cinayətlərin, özbaşnalıqların başlanğıcı oldu. Bu sonun başlanğıcı antiutopik cəmiyyətin qapısından keçib qaranlığa qərq olmaq üçün dəhliz rolunu oynadı. Sonuncu iclasda etiraz etmək üçün ayağa qalxıb xorla danışan 4 gənc donuzun üstünə mırıldanan köpəklərin fikir polisi rollarını layiqincə yerinə yetirdiklərinin və söz, düşüncə, fikir azadlığına qoyulan qadağanın bəriz nümunəsi idi.

Antiutopik dövrlərdə olmazsa olmaz əsas cəhətlərdən biri də "adlandırma" problemidir. Xüsusi yer, məkan, obyekt adları bildiyimiz kimi rəhbər şəxsin adı ilə qeyd edilir. Bu məsələyə Anarın "Ağ qoç, qara qoç" əsərində də rast gəlirik: "Keçmiş muzeyin qarşısında iri kiritilən hərflərlə Azərbaycan və rusca Marat meydanı sözləri yazılmışdı. Muzeyin yan tərəfinə də lövhə vurulmuşdu: Marat Qaragözov küçəsi [1.110-111] Eyni hal Oruellin qələmində də öz əksini tapır: "O, böyük nailiyyət münasibəti ilə heyvanları təbrik etdi və tikilinin "Napoleon adına dəyirman" adlandırılacağını bildirdi. Şair Minimusun "Yoldaş Napoleon" şeiri hər nə qədər minnətdarlıq hissələrini ifadə etmək üçün yazılmış olsa da burada keçən "Çirkablar hökmdarı!" ifadəsi şeirin bütün əhval ruhiyyəsini dəyişir. İlk baxışda şeirin rəhbərə ehtiramlarını bildirmək üçün yazıldığı fikrinə düşən oxucu, diqqət etdikdə anlayır ki, burada donuzların çirkabda yaşamasına deyil, Napoleonun gözəllikləri çirkaba çevirdiyinə işarə edir. Tədqiqatçıların fikrinə şair Minimus adı altında yazıçı Maksim Qorkini nəzərdə tutmuşdur. [4.11]

Əsər boyunca qanunlarda yavaş-yavaş dəyişikliklər edilir, bununla da özbaşnalıqlar baş alıb gedir. Yeddi Prinsip və şüarlar tamamilə dəyişdirilir. "Heyvanlar spirtli içkilə içmirlər" yazısı "Heyvanlar qədərindən artıq spirtli içkilər içmirlər" yazısı ilə əvəz olunur. "İnsanlığa ölüm" şüarı "Frederikə ölüm" şüarı ilə yer dəyişdirir. Ən sonda isə dəyişən "Bütün heyvanlar bərabərdir. Lakin bəzi heyvanlar başqalarından daha çox bərabərdir" [4.136] prinsipi idi ki, onu da Bençamin öz qaydalarını pozaraq ilk dəfə divardakı yazını oxumağa razılıq vermişdi. Donuzlar xoş gün keçirib, günü gündən kökəlib, hərəkət etməyə çətinlik çəkdikləri halda digər heyvanlar isə çox böyük əziyyətlər çəkərək səfil həyat sürürlər, haqlarını tələb etməyə belə qorxurlar. Fermada qıtlıq başlayan zaman toyuqların yumurtalarını satmağa qərar verən Napoleon, toyuqlar ona qarşı çıxan zaman onları xain elan edərək hamısına ölüm cəzası verir. Qanunvericilikdə isə dəyişiklik edərək xainlərdən başqa heç bir heyvana toxunulmamağını qeyd etdirir. Beləcə bütün toyuqlar onun tərəfindən öldürülür. "Heyvanistan" əsərində təlim görmüş köpəklər xüsusi xidmət orqanlarını, pişiklər oğurları, qoyunlar sadə xalq kütləsini əks etdirirlər. Bildiyimiz kimi, sözü gedən dövrdə qolçomaqlar kollektivləşməyə qarşı çıxırdılar və öz torpaqlarını vermək istəmirdilər. Buna işarə olaraq toyuqların öz yumurtalarını vermək istəməməsi və cəzalandırılmalarını göstərə bilərik.

Dünya ədəbiyyatının məşhur yazarlarından biri Roald Dahlin "Pig" (Donuz) hekayəsində də fermada böyüyən donuzdan söhbət gedir. Özünü yetişdirən donuz nəticədə ilk növbədə fermeri yemək qərarına gəlir. Hətta bir dəfəyə 6-12 bala dünyaya gətirən donuzlar, eyni zamanda öz balalarını da yeməyə qadirdirlər. Gördüyümüz kimi, bu tip mənfi xüsusiyyətlər donuz alleqoriyasının əsasında dayanır. Napoleon, başçı olmağın rahatlığını sona kimi istəyərək bir zamanlar fermadan qorxudub qovduqları insanlar ilə razılığa gəlir və fermadan istədiyi məhsulları onlara sataraq liderliyini davam etdirir. Əsərin əvvəlində üsyanın uğurlu nəticəsindən sonra heyvanlara cəza vermək üçün istifadə edilən bütün vasitələr atılmışdırsa, artıq sonlara yaxın cəza yontəmlərinə dönüşün şahidi oluruq. Fermada işlər kifayət qədər pisə gedir və artıq heyvanlar bu vəziyyətdən narahət olurlar. Fermada qalmaq istəməyən bir qrup heyvan qaçaraq canlarını qurtarırlar. Pis idarəçilik nəticəsində ferma artıq iflasa uğrayır. C.Oruell bununla da göstərdi ki, SSRİ-ni də eyni sonluq gözləyir. Sonda donuzlar insanlarla masa arxasına oturub fermanın aqibətini həll edirlər. Mister Pilkinqtonun üzünü Napoleona üzünü tutaraq "Əgər sizdə işçi heyvanlar varsa, bizdə də işçi sinfi var" [5.139] deməsi, onu sərt idarəçilik üsulu, uzun iş günü, ərzaq payının azaldılması və heç bir heyvanın nazı ilə oynanılmaması münasibəti ilə təbrik etməsi, heyvanistanın çiçəklənməsi şərəfinə badə qaldırması da bir ironiyadır. Fermanın sahibləri dəyişdikdən sonra isə qaçan heyvanlar ümidlə geri dönməyə başlayırlar. Tək istəkləri isə fermaya sahiblənen insanların onlarla yaxşı davranmasıdır.

"1984" romanının yazılmasına zəmin yaradan "Heyvanistan" romanı ilə C.Oruell bir sıra tarixi məsələlərə toxunmuş, XX əsrin I yarısında hökm sürən siyasi vəziyyəti alleqorik formada təsvir etmişdir. Lakin Oruellin təsvir etdiyi tarixi şərait günümüz üçün də aktuallığını itirməmişdir. Yazıçı xüsusi və ümumi alleqoriyadan istifadə edərək, həm konkret şəxsləri obrazlaşdırmış, həm də heyvanların timsalında diktatorluq altında əzilən insanları göstərməyə çalışmışdır. Hakimiyyətdə olmaq hərisliyinin insanı insan cildindən necə çıxarmasını göstərmək üçün sonda heyvanların insanlara və donuzlara baxaraq onları ayırd edə bilməməsi də yazıcının verdiyi bir mesaj idi.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Anar. Ağ qoç, qara qoç. Bakı, Hədəf Nəşrləri, 2013, 183 s.
2. Aytmatov Ç. Seçilmiş əsərləri. Bakı, Şərç-Qərb, 2009, 760 səh.
3. Borev Y. Estetika. Bakı, 2010, 253 s.
4. Quliyev V. Totalirizmi vahiməyə salan kitab // Azərbaycan jurnalı, 2010, N2, 12-16 s.
5. Oruell C. Heyvanistan. Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2013, 143 s.
6. Oruell C. Seçilmiş əsərləri. Bakı, Şərç-Qərb, 2010, 640 s.
7. <https://wikivisually.com/lang-az/wiki/Alleqoriya>
8. <http://kceda.tumblr.com/post/22650424460>
9. http://fikiryolu.net/index.php?option=com_content&view=article&id=7404:hayvan-cifllii-george-orwell-&catid=52:kitap-tantrm&Itemid=75
10. <https://efendidergi.com/hayvan-ciflligi-george-orwell/>
11. <http://onurkitap.blogspot.com/p/hayvan-ciflligi.html?m=1>
12. <https://www.google.com/amp/s/indigodergisi.com/2015/01/gunumuzun-hayvan-ciflligine-bakis/amp/>
13. <https://newrepublic.com/article/114852/1946-review-george-orwells-animal-farm>
14. <https://listelist.com/george-orwell-kimdir/>

Açar sözlər: Corc Oruell, antiutopik nəsr, totalitar rejim, işsa, alleqoriya

(based on the George Orwell's novel "Animal farm")

Summary

“Animal Farm” is an allegorical work written in a political style. George Orwell criticizes the totalitarian regimes, such as the USSR and Nazi Germany, with laughter. The laughter here distinguishes with its keen in essence. This laughter possesses deadly, accusing character. Sarcasm dominates rather than humour. In order to personalize animals, the writer utilizes allegory. In this work, the writer reflects reality through allegory, creates prototypes of real people. But the allegorical content that is still carried in the literature by the animals chosen by him to create these prototypes helps us to understand the work.

Keywords: *George Orwell, anti-utopian prose, totalitarian regime, revealing, allegory*

**Аллегория как художественный эстетический способ в антиутопическом романе
(на основе романа Джорджа Оруэлла "Скотный двор")**

Резюме

«Скотный двор» - это аллегорическое произведение, написанное в политическом стиле. Джордж Оруэлл смехом критикует тоталитарные режимы, такие как СССР и нацистская Германия. Смех здесь отличается своей резкостью. Этот смех носит смертельный, раскрывающий характер. Сарказм преобладает над юмором. Автор идентифицирует животных. Для этого используется аллегория. В этой работе писатель отражает действительность через аллегорию, создает прототипы реальных людей. Но аллегорическое содержание, которое до сих пор несут в литературе выбранные им животные для создания этих прототипов, помогает нам понять произведение.

Ключевые слова: *Джордж Оруэлл, антиутопическая проза, тоталитарный режим, разоблачение, аллегория*

RƏYCI: dos.S.Abbasova.